

2. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. / В.П. Грибанов. Изд. 2-е, стереотип. – М.: «Статут», 2001. – 411 с.
3. Дякович М.М. Сімейне право: навч. посібн. / М.М. Дякович . – К.: Правова єдність, 2009. – 512с
4. Звягинцева Л.М. Меры защиты в советском семейном праве: автореф. дисс. на соик. научной степени канд. юрид. наук: 12.00.03/ Л.М. Звягинцева. – Свердловск, 1980.– 198с.
5. Корнеева, И. Л. Семейное право : учебник для бакалавров / И. Л. Корнеева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – 355 с.
6. Ромовська З.В. Українське сімейне право: підручник/ З.В. Ромовська. – К.: «Правова єдність», 2009. –500с.
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21- 22. – Ст.135.
8. Тонієвич Є.Д. Санкції в сімейному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Тонієвич Євгенія Дмитрівна ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака. – Київ, 2015. – 195 с.
9. Цивільне право України: В 2-х томах. Том 1: Підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Є.О. Харитоновна, канд. юрид. наук Н.Ю. Голубевої: Вид. друге. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. – 832с.
10. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У 2 т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Вид 2-ге, доп. і перероб. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2006. Т. 1 Загальна частина. – 696с.

УДК 347.83

Факас І. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено нормативно-правове регулювання в сфері інформаційної безпеки як складової національної безпеки, а

також принципи регулювання сфери інформаційної безпеки. Проаналізовано стан дотримання прав людини у сфері інформації в сучасній Україні. Окреслено напрями удосконалення правового регулювання щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Ключові слова: права людини у сфері інформації, інформаційна безпека, інформаційна політика, інформаційне суспільство.

Исследовано нормативно-правовое регулирование в сфере информационной безопасности как составляющей национальной безопасности, а также принципы регулирования сферы информационной безопасности. Проанализировано состояние соблюдения прав человека в сфере информации в современной Украине. Определены направления совершенствования правового регулирования по обеспечению информационной безопасности.

Ключевые слова: права человека в сфере информации, информационная безопасность, информационная политика, информационное общество.

Investigated legal regulation in the sphere of information security as a component of national security and the principles of regulation of information security. The state of human rights in the information in the contemporary Ukraine. Outlined directions of improvement of legal regulation of information security .

Key words: human rights in the media, information security, information policy, information society.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства спостерігається тенденція до розширення ролі та значення суспільних відносин щодо збирання, зберігання, обробки та поширення різних видів інформації. У зв'язку з розвитком інформаційних технологій з'являються нові засоби доступу до інформації, її збору та переробки. Завдяки глобальній інформаційній мережі кожна особа може знайти потрібні їй відомості та забезпечити їх використання для своїх власних потреб та інтересів [3, с. 107].

Зараз у чинному законодавстві України лише формується система інформаційної безпеки, а у сфері юридичної науки проводяться окремі дослідження інформаційної безпеки як складової національної безпеки України. За цих обставин нагальним завданням вітчизняної правової системи є розробка дієвої інформаційної політики та системи забезпечення інформаційної безпеки України.

Аналіз дослідження даної проблеми. Ці питання були предметом дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема, І. Бачило, Б. Гоголя, О. Городова, В. Дозорцеві, А. Кодинця, В. Копилова, Н. Савінової, О. Сергєєва, В. Цимбалюка, О. Харитонової та інших науковців.

Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання у сфері інформаційної безпеки, а також стану дотримання прав людини у сфері інформації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час у вітчизняному законодавстві не було визначення інформаційної безпеки. Зокрема, в Законі України «Про основи національної безпеки України» [6] вживається лише загальний термін «національна безпека» (ст. 1), яка визначена як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам».

Цим же Законом виділено три об'єкти національної та, відповідно, інформаційної безпеки (ст. 3), до яких належать:

- людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;

- суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

- держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканість.

У законодавстві України визначено також багато аспектів інформаційної безпеки з питань інформатизації та розвитку інформаційного суспільства. Так, поняття інформаційної безпеки міститься в Законі України «Про Концепцію національної програми інформатизації» [5]. Згідно п. 3 розділу

VI Концепції «Інформаційна безпека є невід’ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки». Проте цей Закон дещо інакше, ніж Закон «Про основи національної безпеки України» [6], визначає класифікацію об’єктів інформаційної безпеки. Так, уже в п. 3 розділу VI визначається об’єктами інформаційної безпеки названо:

- інформаційні ресурси;
- канали інформаційного обміну і телекомунікації;
- механізми забезпечення функціонування телекомунікаційних систем і мереж;
- інші елементи інформаційної інфраструктури країни.

Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [7] (ст. 13) зазначено, що проблеми інформаційної безпеки набувають особливого значення за швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах життя.

Ця стаття Закону дає нове визначення інформаційної безпеки. За цією нормою: інформаційна безпека це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігаються нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Поняття інформаційної безпеки не обмежується безпекою технічних інформаційних систем чи безпекою інформації у чисельному чи електронному вигляді, а стосується усіх аспектів захисту даних чи інформації незалежно від форми, у якій вони перебувають.

Для характеристики основних властивостей інформації як об’єкта захисту часто використовується модель CIA[1]:

- конфіденційність – властивість інформації, яка полягає в тому, що інформація не може бути отримана неавторизованим користувачем;

- цілісність – означає неможливість модифікації неавторизованим користувачем;

- доступність – властивість інформації бути отриманою авторизованим користувачем, за наявності у нього відповідних повноважень, в необхідний для нього час.

Додатково також використовують такі властивості:

- апелювання – можливість довести, що автором є саме заявлена людина (юридична особа), і ніхто інший;

- підзвітність – властивість інформаційної системи, що дозволяє фіксувати діяльність користувачів, використання ними пасивних об'єктів та однозначно встановлювати авторів певних дій в системі;

- достовірність – властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце;

- автентичність – властивість, яка гарантує, що суб'єкт або ресурс ідентичні заявленим.

Основні принципи регулювання сфери інформаційної безпеки знайшли своє відображення в нормах Конституції України *По-перше*, це норма ч. 1. ст. 17 Конституції України, яка визначає статус відповідного напряму державної діяльності, встановлюючи, що захист інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу.

У такий спосіб захист інформаційної безпеки виступає як самостійна функція, що є видом діяльності держави в інформаційній сфері і полягає як у захисті інформації з обмеженим доступом та інформаційних норм і відносин, так і в захисті особи, суспільства, держави від інформації, обмеженої Конституцією і законами.

По-друге, це група конституційних норм, якими визначаються ключові права людини у сфері інформації, забезпечення яких гарантує її інформаційну безпеку. Такими є норми ст. 31 Конституції України, що гарантують таємницю кореспонденції; норми ст. 32 Конституції України, які забороняють втручання в особисте та сімейне життя, збирання конфіденційної інформації про особу, гарантують право на

спростування недостовірної інформації та відшкодування збитків від поширення такої інформації.

І по-третє, в ч. 3 ст. 34 Конституції передбачено обмеження свободи інформації в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам; для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя тощо [4].

Суспільні відносини щодо створення інформаційних електронних ресурсів, захисту інтелектуальної власності на ці ресурси, впровадження електронного документообігу, захисту інформації врегульовано низкою законів України, зокрема : «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про електронний цифровий підпис», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну таємницю», «Про науково-технічну інформацію», «Про телекомунікації», «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про Національну програму інформатизації» та інших нормативно-правових актів.

Оцінюючи загалом позитивно прийняття ряду законодавчих актів, в яких закладено правові засади побудови інформаційного суспільства, водночас констатуємо, що ситуація в сфері забезпечення інформаційної безпеки в Україні залишається загрозливою. Так, у 2015 р. року Україна стала абсолютним лідером за внутрішніми і зовнішніми кіберзагрозами в Європі. За останні роки наша країна неодноразово ставала мішенню не тільки для дрібних шахраїв, але і для наймасштабніших кібероперацій.

Україна посіла п'яте місце в світі (і перше в Європі) за ризиками зіткнення з веб-погрозами в третьому кварталі 2015 року. За даними, Kaspersky Security Network за липень-вересень

2015 третина (33,7%) українських користувачів мережі зіткнулися з погрозами, що поширюються через Інтернет.

За тим же показником, за період з січня по вересень 2015 р. Україна посідає третю сходинку рейтингу країн з найбільшим ризиком зараження через Інтернет: 35,7% користувачів зіткнулися з веб-погрозами за звітний період. Досить високий для українців і ризик зіткнення з локальними погрозами (54,5%). Сюди потрапляють об'єкти, які проникли на комп'ютери шляхом зараження файлів або знімних носіїв або спочатку потрапили на комп'ютер не у відкритому вигляді (наприклад, програми в складі складних інсталяторів, зашифровані файли і т.д.). За цим показником країна займає передостанню сходинку в топ-20 по світу, але перше в Європі. В Україні було відзначено велику кількість спрацьовування антивіруса на програмивимагачі і шифрувальники – шкідливі програми, мета яких – заблокувати пристрій або браузер або зашифрувати файли користувача, зробивши їх недоступними без спеціального ключа, за який потрібно заплатити викуп [2].

Протягом тривалого часу на території України функціонував керуючий сервер потужної кіберзагрози, що забезпечував координацію розсилки спаму за допомогою зламаных серверів довгого ряду приватних українських та закордонних компаній, заражених шкідливою програмою Linux/Mumblehard. Наявність такої програми на сервері дозволяла зловмисникам віддалено виконувати команди на заражених серверах, отримувати несанкціонований доступ до оброблюваної на них інформації та не санкціоновано використовувати їх обчислювальні ресурси. Все це, включаючи масове розповсюдження повідомлень електрозв'язку, здійснене без попередньої згоди адресатів, призводило не лише до систематичних, несанкціонованих втручань у роботу серверів, витоку інформації, спотворення процесу її обробки і встановленого порядку маршрутизації, але й завдавало матеріальних та репутаційних збитків, оскільки IP-адреси заражених серверів потрапляли в різні чорні списки. Кількість таких серверів варіювалася в різні проміжки часу і станом на березень 2016 року, перебуваючи в 63 країнах світу, становила близько 4 тис., 33 з яких – українські. Український Департамент

кіберполіції, створений у жовтні 2015 р. разом зі слідчими затримав німця, який перебував у міжнародному розшуку. Арешт здійснили на запит правоохоронців ФРН наприкінці січня 2016 р. У Німеччині хакера звинуватили у вчиненні 15-ти правопорушень, які завдали німецьким компаніям збитків на 2,6 мільйона євро [9].

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що кіберзлочинність постійно удосконалюється і йде в ногу з технологіями, що, у свою чергу, ускладнює виявлення та протидію зазначеним протиправним діям. Вітчизняне законодавство щодо кіберзлочинності та практика свідчать про значні прогалини в сфері інформаційної безпеки.

До цього часу законодавчо не визначені засади державної політики щодо забезпечення інформаційної безпеки України як однієї з основних конституційно визначених функцій держави.

Першочерговим завданням, відповідно до Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні», схвалених Постановою Верховної Радою України від 03 липня 2014 р. [8] у сфері інформаційної безпеки України є забезпечення захисту від кіберзагроз критично важливих об'єктів національної інфраструктури, зокрема атомних електростанцій, гідроелектростанцій, трубопроводів тощо шляхом проведення аудиту інформаційної безпеки і запровадження відповідних вимог, обов'язкових для підприємств усіх форм власності;

Систему захисту державних інформаційних ресурсів в Україні необхідно адаптувати до вимог та стандартів Європейського Союзу з проведенням тестів на проникнення критично важливих об'єктів національної інфраструктури.

Висновки. Підсумовуючи дослідження проблем правозастосування у сфері інформаційної безпеки, слід зазначити наступне. Поява нових високотехнологічних засобів доступу до інформації, її збору та переробки суттєво збільшило роль та значення інформації, засобів комунікації та технологій доступу. За цих умов вітчизняна нормативно-правова база щодо забезпечення інформаційної безпеки потребує вдосконалення, зокрема щодо захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних

даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері.

Література:

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://en.wikipedia.org/wiki/CIA_Triad
2. Кібербезпека в Україні: У 2015 році наша країна - «найгарячіша» точка Європи : [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://news.finance.ua>
3. Кодинець О. Інформація як об'єкт цивільних прав: концепція, методологія, правова природа / О.Кодинець // Право України. – 2015. – № 1. С.107-113.
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 30. – 1996. – Ст. 141.
5. Про Концепцію національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – ст.182
6. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – ст. 351.
7. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст.102
8. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова Верховної Ради України від 03 липня 2014 р. : [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://rada.gov.ua>
9. Українська кіберполіція ліквідувала бот-мережу, яку адміністрували спамери з Росії : [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ua.112.ua/suspilstvo/ukrainska-kiberpolitsiia-likvidovala-bot-merezhu>